

Balletfotografen John R. Johnsen's historiske samling til Det Kongelige Bibliotek

Tale ved overdragelsen af John R. Johnsen's historiske samling af balletfotografier til Det Kongelige Bibliotek, den 4. marts 2003.

*Afforskningsbibliotekar, seniorforsker, dr. phil.
Knud Arne Jürgensen*

Ballettens kunst er først og fremmest en visuel kunst og samtidig er dansen den flygtigste af alle de sceniske kunstarter. Den engelske ballethistoriker, Ivor Guest, har i denne sammenhæng karakteriseret balletten og dens kunst ganske enkelt med ordene "The ephemeral art".

Denne omstændighed gør at alle forskere, som beskæftiger sig videnskabeligt med balletten og dens historie, i netop balletikonografien har en af de væsentligste kilder til studiet af denne "øjeblikkets kunst".

Men hvori består da den videnskabelige fagdisciplin *balletikonografi*?

Et – om end ultrakort – historisk oversigtsrids af balletikonografiens historie i Danmark dækker her over mere end 150 års dansk ballethistorie og indledes i halvdelen af 1800-tallet – nærmere bestemt perioden mellem 1830 og 1870.

I disse år udgøres balletikonografien af en meget stort antal litografier, tegninger og malerier, der alle har det tilfælles, at de repræsenterer frie kunstneriske fortolkninger af forskellige ballethandlings-

situationer samtidig med at de afbilder de mest karakteristiske personlige sceniske udtryk hos datidens balletkunstnere.

Hen imod slutningen af 1800-tallet, hvor portrætfotografiet for alvor begynder at vinde frem, optræder der indenfor ballettens felt en stor mængde poserende portrætfotografier af datidens mest populære balletkunstnere. Disse tidlige balletfotografier kan dog næppe karakteriseres som meget mere end blot kostumerede rollebilleder optaget i en tilfældig fotografs tilfældigt indrettede atelier.

Det er derfor først i begyndelsen af 1900-tallet man kan tale om, at det egentlige balletfotografi fødes. Fem fotografer træder her særligt frem begyndende med kongelig hoffotograf Peter Elfelt, der i de to første årtier bevidst søgte et mere handlingsbeskrivende balletfotografi gennem sine meget individuelle personopstillinger og dekorationsmæssige indretninger af sit atelier.

Den næste i rækken af fremtrædende danske "balletfotografer" er Holger Damgård, som især var aktiv som teaterfotograf i 1930'erne og 40'erne, og i sin kunst fokuserede på hvad man kan betegne som "rummets koreografi", det vil her sige scenografien og dennes samspil med dansens bevægelser.

Fotografen Mogens von Haven, som især var aktiv som balletfotograf i 1950'erne, hvor Den Kongelige Danske Ballet for alvor vandt internationalt ry, var særligt optaget af balletkunstværket som scenisk billedkomposition og koreografiens tætte samklang med den fotografiske billedkomposition. Von Havens optagelser er således karakteristiske, ved at han som en af de første balletfotografer fik lejlighed til at optage sine billeder live på selve scenen, dvs. set fra kulissen under selve forestillingerne.

Le Voyage, Ballet du XX'eme Siècle. Koreograf: Maurice Béjart. (Foto: John R. Johnsen).

Rigmor Mydtskov, der i en lang årrække fra 1960'erne og fremefter har været en af de foretrukne portrætfotografer for Det Kongelige Teaters kunstnere, har i sin personlige fotografiske vinkel søgt at trænge ind til og afdække personligheden bag balletkunstneren.

Med John R. Johnsens store indsats indenfor balletfotografiet i løbet af 1970'erne, 80'erne og 90'erne afsluttes rækken af fremtrædende danske balletfotografer med et fornemt kunstnerisk-fotografisk greb om selve dansebevægelsernes brudflader. Johnsen synes i sine fotografier således af stræbe mod en fotografisk "udkrystallisering" af de essentielle øjeblikke i koreografien. Det er derfor meget sigende, at en koreograf som Maurice Béjart om Johnsens billeder netop

udtalte, at man altid vil kunne "dufte" koreografien i hans billeder.

John R. Johnsens historiske samling af balletfotografier omfatter mere end 250.000 sort/hvide negativer og farveplader samt over 250 æsker med prøvekopier af hver eneste fotograferet forestilling.

Tidsmæssigt og geografisk omfatter disse optagelser Den Kongelige Ballets repertoire fra slutningen af 1960'erne og frem til midten af 90'erne med særligt fokus på periodens nyskabende repertoire samt alle nye Bournonville-iscenesættelser.

I sit omfattende virke har Johnsen desuden fulgt og dokumenteret alle væsentlige Bournonville-opsætninger i udlandet, ligesom han også har haft sin linse rettet mod udenlandske balletkompagnier

på gæstespil i Danmark gennem disse mere end 30 år.

Endelig har han sat fokus på - og dermed skabt - et overordentlig vigtigt ikonografisk dokumentationsmateriale om de mange danske *modern dance* kompagnier og danse-institutioner, som blomstrede op på de små scener udenfor nationalscenen i løbet af de sidste tre årtier af forrige århundrede.

Dertil kommer også en lang række optagelser af forskellige internationale balletkompagnier og deres forestillinger i udlandet, samt - som en helt særlig enhed i samlingen - en komplet serie optagelser af Odin Teatrets første 30 års forestillinger i ind- og udland fotograferet mellem 1968 og 1994.

Der er med denne store teater- og balletfotografiske indsats derfor tale om en afgørende komplettering og ajourføring af den danske ballet-ikonografi.

Vigtigheden af det fotoarkiv, der nu er overdraget Det Kongelige Bibliotek, understreges i yderlige i forskningsmæssig sammenhæng, når man paralleliserer Johnsens og hans forgængeres ballet-fotosamlinger med den række af store balletmesterarkiver, som Det Kongelige Bibliotek også råder over - eller vil komme til at råde over i fremtiden.

De omfatter mere end en håndfuld førende danske balletmestre begyndende med August Bournonville og

Stravinsky: Violin Concerto. *New York City Ballet/Balanchine med Peter Matins i forgrunden.*
John R. Johnsens samling rummer bl.a. en lang række optagelser af internationale ballekompagnier.

hans enestående arkiv i form af breve, personalia, balletmanuskripter.

Også Bournonvilles efterfølger, balletmester Emil Hansens arkiv er indlemmet i Det Kongelige Biblioteks samlinger og omfatter, ligesom det er tilfælde med hans læremester, breve, personalia og balletmanuskripter.

Balletmester Hans Becks privatarkiv er der fra hans efterkommeres side afgivet en testamentarisk lovning på til nationalbiblioteket.

Arkivet efter den betydeligste danske balletmester i første halvdel af 1900-tallet, Harald Lander, er allerede indgået i bibliotekets samlinger og gøres løbende tilgængeligt for videnskabelige formål med giveren Lise Landers skriftlige tilladelse.

Papirer, udklip og fotografier fra balletmester Henning Kronstams bo er ligeledes indgået i bibliotekets samlinger. Endelig er det blevet stillet i udsigt, at arkivet fra en endnu nulevende dansk balletmester i fremtiden også vil tilgå Det Kongelige Bibliotek.

Der er på denne baggrund derfor al god grund til at hævde, at balletarkivalierne i Danmark med de her omtalte ballet-ikonografiske samlinger og balletmesterarkiver samt den netop overdragne samling med John R. Johnsens historiske balletoptagelser nu er blevet yderligere og markant styrket. Dansk ballethistorisk forskning har hermed fået et mere sikkert og endnu fastere fodfæste end tidligere.